

DONMUŞ ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İKİ FARKLI YAKLAŞIM: AZERBAIJAN VE GÜRCİSTAN

Yetkili Yazar | Correspondent Author: Selim KURT

Two Different Approaches to Settlement of Frozen Conflict:
Azerbaijan and Georgia

Yazar(lar) | Author(s)
Selim KURT¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 18/12/2020
Makale Kabul Tarihi : 02/02/2021

Anahtar Kelimeler: Dağlık Karabağ, Abhazya, Güney Osetya, donmuş çatışma, Kafkasya

ÖZ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Sovyet coğrafyasında neden olduğu güç boşluğu, pek çok çatışmanın fitilini ateşlemiştir. Balkanlardan Kafkasya'ya tarihsel temeli bulunan birçok anlaşmazlık, 1990'lı yılların başında birer birer sıcak savaşa dönüşmüştür. Söz konusu savaşların sonunda imzalanan ateşkes anlaşmaları ise ne savaşın ne de barışın olmadığı bir ortam yaratarak bahsi geçen çatışmaların “donmuş çatışmalar” olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Söz konusu çatışmaların üzerinden yaklaşık 20 yıla yakın bir süre geçse de bu durumda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ta ki, 2020 yılının Kasım ayına kadar... Söz konusu donmuş çatışmalardan biri olarak nitelenen ve diğerleri gibi kısa ve orta vadede çözümlenmesi çok da beklenmeyen Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Sorunu, 27 Eylül tarihinde tekrar sıcak çatışmaya dönüşmüş ve 10 Kasım'da Ermenistan Devlet Başkanı Nikol Paşinyan'ın yenilgiyi kabul eden anlaşmanın imzalandığını tüm dünyaya duyurmasıyla çözümlenme yoluna girmiştir. Bahsi geçen anlaşmayla Azerbaycan işgal altındaki topraklarına yeniden kavuşmuştur. Böylelikle Dağlık Karabağ Sorunu'nun bir donmuş çatışma olmaktan çıkışına yönelik adım atıldığına şahitlik edilmiştir. Ancak Kafkasya'daki diğer donmuş çatışma alanları olan Gürcistan sınırları içerisindeki Abhazya ve Güney Osetya'da ise ters yönde bir akım gözlemlenmektedir. Özellikle Ağustos 2008 Savaşı'nın ardından her iki ayrılıkçı bölgenin bağımsızlığının Rusya Federasyonu tarafından tanınmasıyla sorunun daha da içinden çıkılmaz bir hal aldığı görülmektedir. Esasen bu zıtlığın nedeni olarak anılan süreçte ilgili ülkelerin sorunların çözümlerine yönelik olarak takip ettikleri iç ve dış politikalarındaki farklılık gösterilebilir. Bu noktada Azerbaycan'ın doğal kaynak zenginliğini Rusya'nın kontrolü altında olmayan rotalardan dünya pazarlarına arz ederek elde ettiği geliri askeri gücünü desteklemek için kullanmasının yanı sıra, Haydar Aliyev ve oğlu İlham Aliyev'in iktidarı döneminde uygulanan dengeli dış politikanın Dağlık Karabağ Sorunu'nun diğer örneklerden farklı bir şekilde bir donmuş çatışma olmaktan çıkarılmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Diğer taraftan Gürcistan, Azerbaycan gibi Rusya'nın kontrolü altından çıkmasını sağlayacak ve ordusunu güçlendirecek bir ekonomik zemine sahip değildir. Ayrıca özellikle batı destekli bir renkli devrim sonucunda iktidara gelen Mihail Saakaşvili'nin yakın ve güçlü komşusu Rusya'yı dikkate almayan tek taraflı (Batı yönelimli) dış politikası, diplomatik olarak Gürcistan'ın elini zayıflattığı gibi, Rusya'nın da tepkisini çekmiştir. Ekonomik zayıflık, dış politikada atılan yanlış adımlarla birleşince doğrudan Rusya'nın müdahil olduğu Abhazya ve Güney Osetya sorunları daha da derinleşerek çözümsüzlüğünü korumuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-0462-5791>, e-posta: selim.kurt@giresun.edu.tr

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 18/12/2020
Accepted Date : 02/02/2021

Keywords: Nagorno-Karabakh, Abkhazia, South Ossetia, Frozen Conflict, Caucasus

ABSTRACT

The power vacuum caused by the dissolution of the Soviet Union ignited many conflicts in the Soviet geography. The conflicts from the Balkans to the Caucasus, which have historical roots, turned into hot wars one by one in the early 1990s. The ceasefire agreements signed at the end of these wars created an environment in which neither war nor peace existed and caused these conflicts to be described as Frozen Conflicts. Although nearly 20 years have passed since these conflicts, there has been no change in this situation. Until November 2020... The Nagorno-Karabakh conflict between Azerbaijan and Armenia, which is described as one of the frozen conflicts and is not expected to be resolved in the short and medium term like others, turned into a hot conflict on September 27. And on November 10, when the Armenian President Nikol Pashinyan announced to the whole world that the agreement accepting defeat was signed, it started to be resolved. With the mentioned agreement, Azerbaijan regained its occupied territories. Thus, it was witnessed that steps were taken towards eliminating the Nagorno-Karabakh conflict from being a Frozen. However, a reverse trend is observed in Abkhazia and South Ossetia within the borders of Georgia, which are the other frozen conflict areas in the Caucasus. Especially after the war of August 2008, with the recognition of the independence of both separatist regions by the Russian Federation, it seems that the problem has become even more tangled. As a matter of fact, the reason for this contradiction can be attributed to the differences in the domestic and foreign policies followed by the relevant countries towards the solutions of the problems in the mentioned process. At this point, in addition to the fact that Azerbaijan uses its wealth of natural resources to support its military power by supplying world markets through routes not under Russia's control, the balanced foreign policy implemented during the rule of Heydar Aliyev and his son Ilham Aliyev played an important role in removing Nagorno-Karabakh conflict being a Frozen one. On the other hand, Georgia does not have an economic ground like Azerbaijan that will enable it to get out of control of Russia and strengthen its army. In addition, it is seen that Mikhail Saakashvili, who came to power as a result of a Western-backed Color Revolution, implemented a one-sided (Western-oriented) foreign policy that does not take into account Russia, his close and powerful neighbor. And this policy diplomatically weakened Georgia as well as attracted the reaction of Russia. When the economic weakness combined with the wrong steps taken in foreign policy, the problems of Abkhazia and South Ossetia, in which Russia was directly involved, deepened and remained unsolved.

1. Giriş

Soğuk Savaş sonrası dünya, Francis Fukuyama gibi düşünürlerin iddia ettiği üzere liberal değerlerin tüm dünyaya yayılarak hâkim olduğu ve böylelikle de çatışmaların yaşanmadığı bir yer olmamıştır. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın halının altına süpürdüğü anlaşmazlıkların daha da şiddetli bir şekilde gün yüzüne çıkmalarına şahitlik edilmiştir. Söz konusu çatışmaların en çok görüldüğü yerlerden biri ise hiç şüphesiz eski Sovyet coğrafyasıdır. Bu coğrafyada yer alan çeşitli devletler ve uluslar arasında bu dönemde patlak veren çatışmalar, genellikle, iki farklı ulusun aynı toprak parçası

üzerindeki hak iddialarına dayanan anlaşmazlıklar olarak görüldüklerinden, topraksal nitelikli anlaşmazlıklar olarak etiketlenmişlerdir.

Ancak Kopenhag Okulu teorisyenlerinin de ifade ettiği üzere söz konusu anlaşmazlıklar da büyük ölçüde göç, yatay rekabet, dikey rekabet ve nüfusun azalması gibi tehditler tarafından tetiklenen kimliksel temelli problemlerdir. Ev sahibi halkın göçlerle gelen bir diğer halkın kendi topraklarına yerleşmesini tehdit olarak görmesi, aynı coğrafyada yer alan milletlerden birinin diğerinin ağır basan dilsel ve kültürel özellikleri dolayısıyla yaşam şeklinin değişmesinden korkması, keza, bu korkunun tetiklediği ayrılıkçılık ya da entegrasyon projeleri ve topraksal iddiaların savaş, soykırım gibi yollarla gerçekleştirilmeye çalışılması bu dönemdeki anlaşmazlıkların temel nitelikleridir. Tüm bu tehditlere maruz kalan en önemli referans nesnesi ise hiç şüphesiz kimliktir (Waever, 2008: 158-164).

Çatışma çözümlerine yönelik farklı bakış açıları, çatışmaların nedenlerine ilişkin farklı değerlendirmeler sunmaktadırlar. Temel İnsan Hakları İhtiyaçları Teorisi bireysel seviyede, esasen, her insanın temel ihtiyaçlarını tatmin etme saikiyle hareket ettiğini ve bu ihtiyaçlar arasında sayılan kimlik, güvenlik, tanınma gibi “soyut” ihtiyaçlar için bazı birey ve grupların canını dahi vermeye hazır olduklarını ifade etmektedir. Bu noktada söz konusu ihtiyaçların insan varlığının ayrılmaz bir parçası olduğuna dikkat çekilmekte ve kimlik, güvenlik, tanınma, gelişim gibi ihtiyaçların çatışma durumunda temel fiziksel ve fizyolojik ihtiyaçların dahi önüne geçebildiklerine işaret edilmektedir. Bu noktada temel ihtiyaçların anlaşılması bir çatışma durumunda son derece önemli olup, temel ihtiyaçların tatmin edilmemesi ya da engellenmesinin birçok durumda çatışmalara kaynaklık ettiği ifade olunmaktadır. Pek çok durumda kimlik ihtiyacının yadsınmasının, Soğuk Savaş sonrası ortamın yarattığı güç boşluğunun tetiklediği çatışmaların temelinde yatan ana unsur olduğu söylenebilir. Başta Gürcistan’daki ayrılıkçı bölge sorunları ile Dağlık Karabağ Sorunu olmak üzere Kafkasya’daki çatışmaların birçoğunun nedeninin de yine kimlik ihtiyacının yadsınması olduğu değerlendirilmektedir (Özçelik, 2020: 50-52).

1990’lı yılların başında sıcak çatışmaya dönüşen ve ardından imzalanan ateşkes anlaşmalarına rağmen kalıcı bir barışın sağlanamadığı, bu nedenle de donmuş çatışmalar olarak nitelenen bu anlaşmazlıklar, çözümsüzlükleri dolayısıyla benzer görülseler de Azerbaycan ile Ermenistan arasında 2020 yılının Eylül ayında patlak veren sınır çatışmaları kapsamlı bir savaşa dönüşerek Dağlık Karabağ Sorunu’nun diğerlerinden farklı bir yöne evrilmesine neden olmuştur. Söz konusu çatışma Azerbaycan’ın galibiyetiyle sonuçlanmış ve Azerbaycan yaklaşık olarak 20 yıldır işgal altında olan topraklarına yeniden kavuşmuştur.

Bu çalışmada Dağlık Karabağ Sorunu'nun girdiği bu farklı yön, hemen yanı başında Gürcistan'da yer alan donmuş çatışmalar olan Abhazya ve Güney Osetya örnekleriyle karşılaştırılmış, böylelikle Dağlık Karabağ Sorunu'nun bu örneklerden ayrılan yönlerinin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışma iki bölüme ayrılmış olup, ilk bölümde, tarihsel bir bakış açısıyla, Dağlık Karabağ Sorunu'nu çözüme götüren süreç analiz edilirken, ikinci bölümde ise Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının çözümsüz kalmasına neden olan süreç yine tarihsel bir bakış açısıyla analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. Azerbaycan: Dağlık Karabağ Sorunu

Azerbaycan'ın başkenti Bakü'nün 270 km batısında, Ermenistan sınırına yakın olan Dağlık Karabağ, resmi olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir parçası olmasına karşın de-facto olarak bağımsız bir bölgeye dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu bölge üzerindeki Azerbaycan-Ermenistan anlaşmazlığının kökleri çok eski tarihlere kadar gitmektedir (Alexandrova-Arbatova, 2008: 304).

Esasen Dağlık Karabağ Sorunu coğrafi olarak Azerbaycan'a ait olan, ancak uygulanan göç politikaları nedeniyle nüfusunun çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu sahanın kontrolüne ilişkin iki komşu devlet arasındaki topraksal temelli bir anlaşmazlık olarak görülse de kimlik unsurunun da söz konusu çatışmada önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin (SSCB) dağılmasını takiben birlik içindeki cumhuriyetlerin resmi olarak bağımsızlığını kazanmasından ve söz konusu cumhuriyetlerin sınırlarının uluslararası sınırlar olarak tanınmasından sonra ortaya çıkan diğer çatışmalardan farklı olarak Karabağ sorunu, iki federal cumhuriyet arasındaki bir iç çatışma olarak daha SSCB döneminde patlak vermiştir (Kurt, 2017: 96. ve Matveeva, 2008: 179-180).

18. yüzyıldan itibaren genel olarak Kafkasya'ya yönelik paylaşım mücadelesi ve özelde ise büyük güçlerin bölgedeki stratejik hedefleri nedeniyle, göçler dahil bölgede yaşanan gelişmeler Dağlık Karabağ Sorunu'nun temellerini atmıştır. Sorunun doğuşu açısından en önemli olaylardan biri ise Ermenilerin bölgeye toplu olarak yerleştirilmeleri sürecidir. 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile günümüzdeki Ermenistan ve Azerbaycan topraklarını ele geçiren Rus Çarlığı'nın Dağlık Karabağ bölgesine de hâkim olması bölgenin kaderini derinden etkilemiştir. Bölgeyi hakimiyeti altına alan Ruslar farklı coğrafyalardan en az 1 milyon Ermeni'yi bölgeye göç ettirmişlerdir. Bu esasen Rusların bahsi geçen sahada Ermeni Devleti kurma planlarının da bir parçasıdır. Ruslardan bu şekilde destek gören Ermeniler, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaşanan küresel ve bölgesel gelişmelerin de etkisiyle, dışarıdan

verilen vaatler ve yükselen milliyetçilik sonucu hızlı bir şekilde örgütlenmeye başlamışlardır.

28 Mayıs 1918'de kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Bolşevik işgaliyle ortadan kalktıktan sonra kurulan Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nde Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi (DKÖB) adıyla otonom bir bölge oluşturulmuştur. Soğuk Savaş döneminde ilki 1945 yılında ikincisi ise 1964 yılında olmak üzere iki kez Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, DKÖB'nin kendilerine verilmesini talep etmiştir. Azerbaycan içerisinde yapay olarak oluşturulan DKÖB'de Ermenilerin etnik yoğunluğunun sağlanması ve DKÖB'nin Ermenistan'a bağlanması için kapsamlı hazırlıkların gerek SSCB içerisinde gerekse dışında sürdürülmesi faaliyetleri SSCB'nin dağılması sürecinde bölgede çatışmaların alevlenmesine neden olmuştur. 1980'lerin sonuna doğru iki cumhuriyet arasında başlayan küçük çaplı çatışmalar, 1990'ların başında tam anlamıyla bir savaşa dönüşmüştür (Aslanlı, 2011: 154-162). 1992'de iki ülke arasında patlak veren savaş, Ermenilerin, Azerbaycan topraklarının toplam olarak yüzde 20'sine tekabül eden Dağlık Karabağ ile çevresindeki toprakları işgaliyle sonuçlanmıştır. Başka bir deyişle savaş, Ermenistan'ın açık zaferiyle bitmiş, ancak savaşı kazanmakla Ermenistan barışı elde edememiş (Cornell, 1999: 101) ve Rusya Federasyonu'nun (RF) aracılık ettiği ateşkes ancak Mayıs 1994'te imzalanabilmiştir (Alexandrova-Arbatova, 2008: 305).

Uzun süre hem Ermenistan hem de Azerbaycan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu'nun himayesindeki müzakerelere devam etmişlerdir (Altmann ve diğerleri, 2010: 309-310; Freitag-Wirringhaus, 2008: 71). AGİT çerçevesinde kurulan Minsk Grubu 1997 yılından itibaren sorunun çözümü hususunda daha aktif bir rol üstlenmeye başlamıştır (Oktay F. Tanrısever, 2002: 396). Minsk Grubu'nun eşbaşkanlığına getirilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Fransa ve RF sonraki süreçte Minsk Grubu'nun diğer üyelerini (Türkiye, Belarus, Almanya, İtalya, İsviçre ve Çek Cumhuriyeti) devre dışı bırakarak ve Avrupa Konseyi'nin müdahalesini reddederek meseleyi kendi tekellerine almışlardır. Minsk Süreci'nin en önemli özelliği diyalog için bir platform sağlamasıdır, ancak anlaşmazlığı çözmek için uygulanabilir bir teklif geliştirmeyi başaramamıştır. Bunda her iki tarafın da taviz vermeye istekli olmamalarının yanı sıra, arabulucuların Dağlık Karabağ'ın statüsünü yöneten kurallara ilişkin herhangi bir anlaşmaya varamamış olmaları da etkili olmuştur. 1994'teki ateşkes genel olarak barışın da savaşın da olmadığı bir durum yaratmıştır.

AGİT eşbaşkanlığı 1997'de Dağlık Karabağ'a büyük bir özerklik veren ve Azerbaycan'ın bölge üzerindeki egemenliğini zayıflatan iki barış planı önermiş ve her iki plan da Azerbaycan tarafından kabul edilmiştir. Ancak Ermenistan devlet başkanı Levon Ter Petrosyan ikinci planı kabul ettiyse de verdiği bu taviz dolayısıyla istifaya zorlanmıştır (Freitag-Wirringhaus, 2008: 71-72). Ermenistan'ın yeni devlet başkanı ve

aynı zamanda kendisi de bir Karabağ Ermeni'si olan Robert Koçaryan ilk iş olarak eski Devlet Başkanı Ter Petrosyan'ın kabul ettiği iki aşamalı barış planını reddetmiştir.

Takiben AGİT Minsk Grubu'nun Rus eşbaşkanı "Ortak Devlet Tasarısı" olarak bilinen başka bir teklif sunmuş, ancak Azerbaycan tarafı bu teklifi tehlikeli bularak reddetmiştir. Zira bir ortak devletin kurulması halinde uluslararası camia, Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan'dan ayrı ve ortak devleti oluşturan hür iradeye sahip bir birim olarak tanıyacak ve böylelikle Dağlık Karabağ hür iradeye sahip ayrı bir birim olarak, belki de gelecekte, yine kendi hür iradesiyle bu birlikten ayrılma imkanına kavuşabilecektir. Azerbaycan bu teklifi kabul etmeyince, taraflar arasındaki görüşme süreci yeniden tıkanmıştır (İşyar, 2010: 206-207).

ABD, Dağlık Karabağ uyuşmazlığının çözümüne özel bir önem atfettiğini göstermek amacıyla, AGİT Barış Süreci çerçevesinde Azerbaycan ve Ermenistan liderlerini Nisan 2001'de Florida Key West'e davet etmiştir. Key West görüşmelerinin açılışında, Amerikan yönetimi tarafından Dağlık Karabağ Sorunu'nun tarihçesine ilişkin olarak hazırlanan broşürde, ABD resmen, ilk kez ve açıkça Ermeni güçlerinin Azerbaycan topraklarını işgal altında bulundurduğunu ifade etmiş olup, bu durum çözüme yanaşması için ABD'nin Ermenistan'a yönelik uygulamaya planladığı bir baskı yöntemi olarak da değerlendirilebilir. Amerikan barış modelinde Azerbaycan'a Nahçıvan'la iletişim konusunda, Ermenistan'a ise Dağlık Karabağ'ın statüsü hususunda ayrıcalık tanınması söz konusudur. Key West'te yürütülen müzakereler de büyük beklentilere karşın başarısız olmuş, her iki devlet başkanı da görüşmeler sırasında duruşlarını yumuşatmalarına karşın, tavizleri kendi halklarına kabul ettirmeyi başaramadıklarından ülkelerine döner dönmez daha şahin bir tutum takınmışlardır (İşyar, 2010: 212).

Diğer taraftan Eylül 2001'den sonra ABD, müzakerelerin devamı için her iki tarafa da baskı yapmış ve Prag süreci olarak adlandırılan girişim yeni bir başlangıç sunmuştur. Değişim için umut sinyalleri veren Azerbaycan ve Ermenistan dışişleri bakanları Nisan 2004'te Prag'da bir araya gelmişler ancak daha görüşmeler başlamadan her iki taraf da mevcut pozisyonlarını yinelemişlerdir. Bu çerçevede Azerbaycan bağımsız Dağlık Karabağ'a ve onun Ermenistan'ın bir parçası olmasına izin vermeyeceğini bir kez daha vurgulamış, ancak Dağlık Karabağ'a mümkün olan en üst seviyede özerklik statüsü vermeye hazır olduğunu da belirtmiştir. Buna karşın Ermeni tarafı, bölgenin Ermenistan ile birleşmesine ya da bağımsız bir devlet olarak tanınmasına neden olabilecek şekilde, problemin ancak Karabağ Ermenilerine kendi kaderlerini tayin hakkının verilmesi yoluyla çözülebileceği hususunda ısrar ederek Azerbaycan içerisindeki bir özerkliği kabul etmeyeceğini yinelemiştir.

Süreç içerisinde eşbaşkanların taviz hususundaki ısrarı Azerbaycan halkı nezdinde, Dağlık Karabağ dışındaki işgal edilmiş alanlardan Ermeni birliklerinin çekilmesine karşılık, Dağlık Karabağ üzerindeki egemenliğin kaybedilmesi şeklinde algılanarak, eşbaşkanlık yapan ülkelerin doğrudan ya da dolaylı olarak Ermenistan'ı destekleri yönünde bir kanının oluşmasına neden olmuştur ki, bu durum Azerbaycan toplumunda arabulucu ekibe karşı bir güvensizliğin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca eşbaşkanlara duyulan bu güvensizlik Azerbaycanlıların kendi güçlerine dayanmaları yönündeki söylemlerin artışına neden olarak gelecekteki muhtemel bir savaşa yönelik hazırlıkları tetiklediği de söylenebilir.

İlk defa 2006 yılında eşbaşkanlar, iki ülkede de bir tartışma ortamı yaratmak için müzakerelerin temel prensiplerini ilan etmişler ve bu çerçevede müzakerelerin paket ve aşamalı planların bir karışımı olması, öncelikle müzakere edilen bazı konular üzerinde uzlaşılması ve diğer konuların ise aşamalı olarak görüşülmesi ve uygulanması hususlarında ortak bir karara varmışlardır (Freitag-Wirringhaus, 2008: 72-74). Bu plan çerçevesinde Ermeni kuvvetleri Dağlık Karabağ etrafındaki Azerbaycan topraklarından çekilecek, bu topraklar askerden arındırılacak ve buralara uluslararası bir barışı koruma gücü yerleştirilerek, Dağlık Karabağ'ın nihai statüsünü belirlemek için bir referandum gerçekleştirilecektir (Winrow, 2007: 220-221). En karmaşık husus ise, her iki tarafın da kaybetmek istemediği, Ermenistan'ı Dağlık Karabağ'a bağlayan Azerbaycan'a ait olan bölgelere ilişkin ne şekilde bir düzenleme yapılacağıdır. Ancak kaçınılmaz olarak Dağlık Karabağ'ın kaybedilmesine neden olacağından Bakü'nün referandum önerisini kabul etmesi muhtemel gözükmediğinden, kısa sürede AGİT arabulucularının bu plana ilişkin iyimserliğinin de hayali olduğu ortaya çıkmıştır (Freitag-Wirringhaus, 2008: 74).

Taraflar anlaşmayı müzakere etmeye daha önce hiç olmadığı kadar hevesli gözüktükleri için sorunun 2006 Rambouillet müzakerelerinde çözümlenebileceği yönünde bir beklenti oluşmuştur. Ancak ne Rambouillet'de ne de takiben Haziran 2006'da Bükreş'te gerçekleştirilen görüşmeler de taraflar Karabağ'ın statüsünü belirlemeye ilişkin referandum usullerinin yanı sıra, Karabağ'ın dışındaki ve özellikle Karabağ'ın batısında yer alan Kelbecer'deki işgal edilmiş topraklardan Ermenilerin çekilmesi gibi ihtilafli hususlarda, mevcut durumlarından geri adım atmadıkları için herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Rambouillet görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının en önemli nedeni Ermeni liderliğinin gittikçe artan olumsuz tavrıdır. Örneğin Rambouillet'den kısa sürece önce, Ermeni lider Robert Koçaryan iyimser olmadığını ve arabulucuların tarafları tavize zorlamaları dolayısıyla hayal kırıklığına uğradığını açıklamıştır (Cornell ve diğerleri, 2006: 55).

Her iki tarafın da zamanın kendi lehlerine işlediğine inandıkları için, çatışmaya politik bir çözüm bulma hususunda aceleci davranmadıkları söylenebilir. Azerbaycan'ın

eninde sonunda çatışmayı güç kullanarak çözmeye çalışacağına dair Ermeni tarafındaki beklenti, onu RF ile güçlü askeri bağlantılara zorlamaktadır. Diğer taraftan Azerbaycan tarafı ise Ermenistan'ın yutabileceğinden daha büyük bir lokma çiğnediğini, bu nedenle de uzun dönemde bu pozisyonunu devam ettiremeyeceğini düşünmekte ve artan petrol gelirleriyle güçlü bir ordu inşa ederek süreç içerisinde Ermenistan'a politik ya da askeri bir çözüm empoze edebileceğini tahayyül etmektedir (Cornell, 1999: 101). Bununla birlikte hiç kimse bu durumun ne kadar daha sürdürülebilir olduğu sorusuna cevap verememekte olup, böyle gergin bir durumun sürdürülebilir olmadığı ve eninde sonunda çatışmaya neden olma olasılığı taşıdığı açıkça görülmektedir (Gumbatov, 2012: 88).

1990'lı yılların başındaki askeri yüzleşmeyi takiben her iki tarafın da ancak, özellikle Azerbaycan'ın, büyük bir askeri gelişimine şahitlik edilmektedir. 1997'de her iki ülkenin askeri harcamaları yaklaşık olarak aynı seviyede iken, 1997'den itibaren Azerbaycan tarafından önemli bir kapasite inşası gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Azerbaycan'ın askeri harcamaları 2007'ye kadar Ermenistan'ın yıllık harcamalarından üç kat daha fazladır (Özdamar, 2010: 356). 2011 yılına gelindiğinde ise Azerbaycan dünyada askeri harcamalar hususunda en büyük oransal artışı gerçekleştiren ülke olmuş ve aynı yıl 3 milyar dolara ulaşan askeri harcamaları Ermenistan'ın tüm bütçesini dahi aşmıştır (Gumbatov, 2012: 88). Diğer taraftan silahlarının yüzde 94'ünü RF'den sağlayan Ermenistan'ın silah ithalatı 2010 ila 2019 yılları arasında yüzde 415 artmıştır. Ancak aynı dönemde Azerbaycan'ın silah ithalatı yüzde 40'luk azalışa rağmen, 2015-2019 yılları arasında Ermenistan'ın silah alımının yaklaşık 3 katına ulaşmıştır. Son beş yılda silahlarının yüzde 60'ını İsrail'den temin eden Bakü yönetimi, yüzde 31'ini RF'den ve yüzde 3,2'sini ise Türkiye'den satın almıştır (Euronews, 2020). Söz konusu silahlanma yarışında Azerbaycan'ın liderliği, büyük ölçüde zengin fosil yakıt rezervlerinden elde ettiği gelirlere dayanmakta olup, askeri harcamalarda yaşanan bu şekildeki ani artışlar genellikle rakiplerle askeri yüzleşme planlarının bir göstergesi olarak yorumlandığından, çatışmanın barışçıl yollardan çözümlenebileceği beklentisini büyük ölçüde zayıflatmıştır (Özdamar, 2010: 356-357).

Azerbaycan'ın bir yandan askeri manada önemli bir inşaa faaliyeti gerçekleştirirken, diğer yandan da dış politikada attığı adımlarla da önemli bir başarı kazandığı söylenebilir. Özellikle 11 Eylül sonrasında büyük güçlerin Azerbaycan'a bakışları doğrultusunda Dağlık Karabağ Sorunu'na bakışlarının da olumlu bir yönde evrildiği görülmektedir. Azerbaycan'ın uluslararası terörizmle mücadeleye destek vermesinin bu değişimde büyük bir rol oynadığı iddia edilmektedir. Bu gelişmelere karşın Ermeni lobisinin gerek ABD'de gerekse Avrupa ülkelerinde Azerbaycan aleyhine faaliyetleri de sona ermemiş, ancak 1990'lı yıllarla kıyaslandığında azalma görülmüştür. ABD'nin Azerbaycan'a verdiği desteğin önemli bir göstergesi olarak 907

sayılı karar² geçici süreli olarak askıya alınmış ve ABD’de Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü destekleyici beyanlar verilmeye başlanmıştır (Özçelik, 2020: 68).

Azerbaycan’ın uluslararası desteğinin artmasına karşın, Dağlık Karabağ çatışmasında kararla çevrili ve izole bir konumda bulunan Ermenistan, Rus desteğine muhtaçtır. Diğer taraftan bölgedeki stratejik ağırlığı enerji tedarikçisi ve transit bir ülke olması gibi nedenlerle son yıllarda artmakta olan Azerbaycan, RF-Ermenistan ilişkilerine ve onların Dağlık Karabağ’a ilişkin uygulamalarına yönelik dikkatli bir tavır takınmakta olup, Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ çatışmasındaki politikası en iyi şekilde RF ile Batılı aktörlere aynı mesafede durmaya çalışırken bir stratejik müttefik olarak Türkiye’ye dayanmak şeklinde özetlenebilir.

2010’nun ilk yarısından da ikili ve çok taraflı görüşmelerle soruna çözüm bulmaya çalışılsa da özellikle Ermeni tarafının kalıcı bir çözümden kaçması nedeniyle herhangi bir çözüme ulaşılamamıştır. Bu durum özellikle toprakları işgal altında olan Azerbaycan tarafında önemli toplumsal ve siyasal sorunlara neden olmaktadır. Bu noktada ciddi bir kamuoyu baskına uğrayan İlham Aliyev, problemin uzamasından kaynaklanan sorunlardan kurtulmak için ülke çapında ekonomik ve askeri bir inşaa faaliyetine yönelmiştir. Bu kapsamda bir yandan ülke ekonomisini iyileştirmek için kalkınma planları uygulamaya koymuş, diğer yandan da askeri bütçeyi artırmıştır (Özçelik, 2020: 67-68). Bu noktada 2019 yılında GSMH’nin %4’ünü askeri harcamalara ayıran Azerbaycan’ın savunma bütçesi 1,85 milyar dolar iken, aynı dönemde GSMH’nin yüzde 4,9’unu savunmaya harcayan Ermenistan kolluk kuvvetlerine ancak 673 milyon dolar bütçe ayırabilmiştir (Tian, N. ve diğerleri, 2020: 11). Ayrıca Azerbaycan’da Dağlık Karabağ konusunda ülke içerisinde siyasal olarak da bir sertleşme meydana gelmiş ve gerekirse savaşa gidilebileceğinin sinyalleri verilmeye başlanmıştır.

AGİT Minsk Grubu’nun problemin çözümünde yavaş davranmasının yanı sıra Azerbaycan’ın tezlerini istenilen düzeyde dikkate almaması ve uluslararası kamuoyunda da yeterli seviyede destek vermemesi İlham Aliyev’i dış politikada yeni arayışlara itmiştir. Bu çerçevede bu dönemde Azerbaycan’ın bir taraftan bölgesel aktörler olan RF ve İran ile daha yakın bir işbirliğine gittiği gözlemlenirken, diğer taraftan da Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Asya’nın yükselen devletleriyle de ilişkilerini geliştirmeye

² 907 sayılı karar, 1992’de ABD Kongresi tarafından kabul edilen Özgürlük Destek Yasası’nın 907. Bölümüne atıfta bulunmaktadır. Bu yasa Azerbaycan hükümetine doğrudan yardımcı yasaklamaktadır. Özgürlük Destek Yasası, Sovyetler Birliği’nin eski cumhuriyetlerine ekonomik ve insani yardımı kolaylaştırmak adına, bu tür bir yardımın demokratik hükümet biçimlerini istikrara kavuşturacağı ve ekonomik büyümeyi destekleyeceği öngörülerine dayalı olarak kabul edilmiştir. Azerbaycan dışındaki tüm eski Sovyetler Birliği cumhuriyetleri bu yardımı almış ancak 907 sayılı karar nedeniyle Azerbaycan bu yardımdan yararlanamamıştır. Azerbaycan’a yönelik bu kısıtlama, Ermenistan’a erzak ve yakıt taşıyan demiryollarından birini Azerbaycan’ın kesmesine misilleme olarak Ermeni lobisinin önerisiyle başlatılmıştır (Azer.com, 1998).

çalıştığı görülmüştür. Bu ülkelerle yapılan işbirliğiyle bir taraftan ülkenin kalkınmasında bu ülkelerden faydalanılmaya çalışılırken, diğer taraftan da bu ülkelerin uluslararası politikadaki ağırlığının kullanılması suretiyle Karabağ probleminde Azerbaycan'ın tezlerinin uluslararası alandaki haklılığının savunulmaya çalışıldığı söylenebilir. Böylelikle Azerbaycan bir yandan Minsk Grubu çerçevesindeki müzakerelere devam ederken, diğer yandan da milli menfaatlerine aykırı olan unsurları da etkisizleştirme politikası gütmüştür (Özçelik, 2020: 68-69).

Ermeni tarafı ise Ter-Petrosyan ve Koçaryan döneminden sonra Sarkisyan ile birlikte fiili kazanımlarını resmi kazanımlara dönüştürme çabası içerisine girmiştir. Karabağlı olan ya da Karabağ savaşına aktif bir şekilde katılım gösteren Ermenistan devlet başkanları Ermeni Diasporasının da desteğiyle Karabağ'ı kaybetmemek için her türlü yola başvurmuşlardır. Ancak ülke, bu politikalar nedeniyle tamamen RF'ye angaje olmuş ve hemen hemen tüm ekonomik ve doğal kaynaklarını RF'ye kaptırmıştır. Bu nedenle kendi kaderini tamamen Rusların eline terk ederek, Dağlık Karabağ Sorunu'nda da RF'yi kendi adına son söz sahibi aktör haline getirmiştir (Özçelik, 2020: 68).

Nihai olarak sorunun barışçıl yollardan çözümüne yönelik olarak 25 Ocak 2010'da RF Devlet Başkanı Medvedev'in liderliğinde Soçi'de bir araya gelen Azerbaycan ve Ermenistan liderleri, yaptıkları görüşmenin sonucunda ancak barış metninin önsözü konusunda anlaşmaya varabilmişlerdir (İşyar, 2010: 226). Tüm müzakerelere karşın nihai çözüme bir türlü ulaşamaması özellikle Azerbaycan tarafında ancak güç kullanarak topraklarını geri alabileceği inancını kuvvetlendirmiş ve 2010'lu yılların başından itibaren taraflar arasındaki sınır bölgelerinde yaşanan çatışmalar daha da şiddetlenerek artmış ve 1994'teki ateşkesten bu yana taraflar arasındaki en sert çatışma 2 Nisan 2016 tarihinde gerçekleşmiştir. Ermeni güçlerinin Azerbaycan mevzilerine ateş açması ve açılan ateş dolayısıyla Azerbaycan tarafında sivil kayıpların yaşanması nedeniyle karşı saldırıya geçen Azerbaycan Ordusu, stratejik öneme sahip bazı tepeleri ve yerleşim birimlerini ele geçirmiştir (NTV, 2016). Takiben RF'nin arabuluculuğunda 5 Nisan 2016'da Moskova'da bir araya gelen Azerbaycan ve Ermenistan Genelkurmay Başkanları'nın ateşkes hususunda anlaşmalarına karşın, birbirlerini ateşkesi ihlal etmekle suçlayan taraflar arasındaki çatışmalar yer yer devam etmiştir (BBC, 2016).

Nisan 2016 tarihli çatışma, iki ülkedeki milliyetçi hissiyatı güçlendirdiği, Ermenistan'daki politik memnuniyetsizliği beslediği ve Azerbaycan'a bazı toprakları güç kullanarak da elde edebileceğini gösterdiği için mevcut koşullar altında taraflar arasında Nisan 2016 seviyesinde ya da ondan daha şiddetli bir çatışma patlak vermesi olasılığı son derece yüksek görülmüştür. Bu çatışmanın her iki ülkenin de sınır hattına konuşlandırıldığı birlikler arasındaki bir sürtüşmenin tırmanması nedeniyle kasıtsız bir şekilde patlak verebileceği gibi, iki ülke liderliğinin siyasi hesaplarını gerçekleştirme

amacını güttükleri kasıtlı provokasyonlara da dayanabileceği öngörüsünde bulunulmuştur (Cavanaugh, 2017: 1).

Yukarıda bahsettiğimiz gerekçelerin bir karışımı olarak 27 Eylül'de tekrar alevlenen çatışmalar, konunun uzmanlarının yaptıkları değerlendirmelerin pek çoğunun aksine, Azerbaycan'ın yaklaşık 16 yıldır işgal altındaki topraklarını kurtarmasıyla sonuçlanmıştır. 10 Kasım 2020 tarihinde Ermenistan Devlet Başkanı Paşinyan'ın "Rusya ve Azerbaycan devlet başkanları ile Karabağ savaşının sonlandırılmasına ilişkin bir anlaşma imzaladım." sözleriyle Ermeni tarafı yenilgiyi kabul etmiştir. Ve taraflar arasında RF'nin arabuluculuğunda 9 maddeden oluşan bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Azerbaycan ve Ermenistan kontrol ettikleri pozisyonlarda kalacaklar, Dağlık Karabağ'daki temas hattı ve Dağlık Karabağ'ın Ermenistan ile bağlandığı Laçın koridorunda Rus barış gücü askerleri 5 yıl süreliğine konuşlandırılacak, Ağdam 20 Kasım 2020 tarihine kadar Azerbaycan'a bırakılacak ve Ermeni güçleri 15 Kasım 2020 tarihine kadar Kelbecer'den, 1 Aralık 2020 tarihine kadar da Laçın şehriden ayrılacaktır. Ayrıca Nahçıvan ile Azerbaycan arasında Ermeni toprakları üzerinden geçen, yine Rus güçlerinin kontrolünde, bir geçit açılacaktır (TRT Haber, 2020).

Azerbaycan'ın, beklenmedik bir şekilde, işgal altındaki topraklarını Ermenistan'dan geri almasında rol oynayan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Azerbaycan'ın sahip olduğu yer altı zenginliklerini RF'nin kontrolünde olmayan rotalardan uluslararası enerji piyasalarına arz etmesini sağlayan enerji ulaştırma projeleri sayesinde elde ettiği geliri Ermenistan ile kaçınılmaz bir şekilde yaşanacak olan bir askeri yüzleşmeye hazırlık için askeri inşa faaliyetlerinde kullanmasıdır. Ayrıca yine sahip olduğu enerji kaynaklarının kendisine uluslararası politikada kazandırdığı güç ve ağırlığın yanı sıra bunların RF'nin kontrolünde olmayan rotalardan pazarlanması imkanının ona kazandırdığı dış politikadaki görece özerkliğin, batıdan doğuya çok sayıda aktörle kurulan ilişkilerle taçlandırılması hususu, Dağlık Karabağ konusundaki tezlerinin uluslararası alanda da ses getirmesine ve zaman içinde kabulüne de temel teşkil etmiştir. Tabii bu noktada, sorunun bu şekilde çözümlenmesinde, 1990'lı yılların başında savaşı kazanan ancak sonraki süreçte karşı karşıya kaldığı ekonomik zorlukların yanı sıra Dağlık Karabağ meselesi nedeniyle de bölgede yalnızlaşan Ermenistan'ın siyasi, ekonomik ve askeri olarak RF'ye daha da bağımlı hale gelmesinin de önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu noktada inisiyatifi ele geçiren RF'nin ise, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki son yüzleşmeye müdahale etmeyerek bir yandan önemli bir bölgesel aktör olan Azerbaycan üzerindeki batı etkisini dengelemek isterken diğer yandan da batı yanlısı olarak nitelenen Paşinyan iktidarı özelinde Ermenistan'a kendisine ne kadar bağımlı olduğunu hatırlatmak istediği söylenebilir.

3. Gürcistan: Güney Osetya ve Abhazya Sorunları

Kafkasya'nın Karadeniz'e kıyısı olan tek ülkesi olan Gürcistan, Orta Asya ülkelerini Batı'ya bağlayan en kısa güzergahı oluşturması nedeniyle son derece önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Bu coğrafi konumun kendisine kazandırdığı jeopolitik önem dolayısıyla SSCB tarafından ehemmiyet verilen bir devlet olmuş ve bu durum Gürcistan'ı SSCB döneminin en zengin cumhuriyetlerden biri haline getirmiştir (Kurt, 2018: 107). Ancak Gürcistan-RF ilişkilerinde SSCB sonrasında büyük sorunlar ortaya çıkmış ve Moskova jeopolitik açıdan stratejik bir konumda bulunan Gürcistan'ı kontrol altına almaya çalışırken, Tiflis ise yeniden RF'nin hakimiyeti altına girmemenin arayışı içerisinde olmuştur. Bu çerçevede Gürcü yönetimleri, Avrupa Birliği (AB) ile iyi komşuluk ilişkileri kapsamında çok sayıda ortak projeye dahil olmuş ve ABD ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile de işbirliğine giderek ülkenin askeri yapısının modernizasyonuna hız vermiştir. RF, ABD ve NATO'nun kendi nüfuz alanına bu derece yaklaşmasından rahatsızlık duymuş ve Gürcistan'a karşı yoğun siyasi, ekonomik ve sosyal baskılarda bulunmuştur. Ayrıca diplomatik yollarla uluslararası alanda da Gürcistan üzerinde baskı oluşturmanın yollarını aramıştır. Ancak Moskova'nın Gürcistan üzerindeki en önemli etkisi ülkenin yaşadığı ayrılıkçı bölgeler sorununda olmuştur (Özcelik, 2020: 57).

Gürcistan fiili olarak üçe bölünmüş durumdadır. Ülke, SSCB'nin dağılmasını takiben, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren etnik ve kültürel anlamda ayrılıkçılık amacı güden Abhazya ve Güney Osetya sorunlarıyla uğraşmaktadır (Tüysüzoğlu, 2016: 141). Orta Kafkaslarda, Kafkas dağlarının kuzey ve güney yamaçlarında yaşamakta olan Osetler Hint-Avrupa ırkına mensup İran kökenli bir Kafkas halkıdır. Osetlerin en yakın atalarının İran-Ari kökenli bir göçebe halk olan Alanlar olduğu kanıtlanmıştır (Yapıcı, 2007: 72-73). Keza Gürcistan'ın kuzey-batı köşesinde yer alan 8.432 kilometre karelik alanda yaşayan Abhazlar da Osetler gibi etnik ve dilsel olarak Gürcülerden ayrı bir millettir ve Gürcü dilinden son derece farklı olan Kuzey Abhazya dilini konuşmaktadırlar (Nielsen, 2009: 175).

Gürcistan'daki Osetler 13. ve 14. yüzyıllarda Moğol ordularının Kafkasya'yı işgali üzerine Kafkas dağlarını aşarak Gürcistan'a yerleşmişlerdir. Gürcü tarihçiler ise, Güney Osetya bölgesinin tarihin her döneminde Gürcistan'ın bir parçası olduğunu, Osetlerin bu topraklara son iki yüzyıl içinde kuzeyden göç ettiklerini iddia etmektedirler (Yapıcı, 2007: 72-73). Abhazların da halk olarak oluşumuna ve tarihsel olarak durumlarına ilişkin birbirinden son derece farklı iddialar mevcuttur. Bazı bilim adamları onları çok eski dönemlerde Kolhis'e³ yerleşen ve binlerce yıldan bu yana Gürcülerle sıkı bir ilişki içerisinde yaşamış olan Karadeniz kıyılarının yerli boylarının torunları

³ Kolhis kültür alanı kuzeyde günümüz Rusya'sının Karadeniz kıyılarından, batıda tarihi Canik Bölgesi'ne denk düşen Ordu ilini içine alarak, doğuda Gürcistan'ın İç Kartli Bölgesi'nden güneyde Çoruh Nehri'nin güney kesimlerine dek uzanan coğrafyayı kapsar.

olarak tanımlamaktadırlar. Bazıları ise günümüzdeki 90.000 Abhaz'ın ilk kez 17. yüzyılda bölgeye yerleşen bir Kuzey Kafkasyalı boydan geldiğini iddia etmektedirler (Neef, 2004: 89).

Osetler ile Gürcistan hükümeti arasındaki ilk çatışmalar 1920'de Osetlerin bağımsızlık için isyan etmesi üzerine patlak vermiştir (Jentzsch, 2009: 2). Rus Devrimi esnasında Güney Osetya, Menşevik Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'nin bir parçası olmuştur. Kuzey Osetya ise Bolşevik güçlerin hakimiyeti altında kalmıştır. Menşevik Gürcülerin yenilmesi üzerine, 1936'ya kadar Güney Osetya'ya Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin içerisinde özerk bir bölge statüsü verilmiştir. 1936'dan 1991'e kadar ise Güney Osetya, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde özerk bir bölge olarak varlığını sürdürmüştür (Nielsen, 2009: 175). Artırılan özerkliklerine karşın, Güney Osetler kendilerini politik olarak dezavantajlı görmeye devam etmişler ve Özerk Cumhuriyet statüsü elde etmeye çalışmışlardır (Jentzsch, 2009: 2-3).

Diğer taraftan Abhazya 1936'dan 1991'e kadar Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde bir Özerk Cumhuriyet statüsünde kalmıştır. Sovyet baskıcı yönetimi ve ulusçuluk politikaları, SSCB'nin diğer parçalarında da olduğu gibi, Gürcistan Sovyet'indeki etnik gruplar arasındaki ilişkileri de bozmuştur. Ancak Gürcistan içerisindeki etnik azınlıklar Tiflis yönetimince de ihmal edilmiştir. Söz konusu ihmal durumu ise, anılan azınlıkların ayrımcılığa uğramış hissiyatına kapılmalarına neden olmuştur. Azınlıkları yatıştırmak için Gürcistan Komünist Partisi tarafından girişilen Gürcü Anayasası'nın değiştirilmesi girişimi ise 1978 yılında patlak veren bir halk ayaklanması nedeniyle başarısız olmuştur. Söz konusu başarısız girişim Abhaz elitlerinin Moskova'nın korumasını talep etmelerine neden olmuş ve yaklaşık 10 yıl sonra, Güney Osetya'da Osetya Halk Cephesi'nin ortaya çıkmasıyla aynı dönemde, Abhaz milliyetçiler de Abhaz Halk Cephesi'ni kurmuşlardır. Abhazya olayında, SSCB'de Abhazların birlik talep edecekleri bir "Kuzey Abhazya" bulunmadığı için Abhazlar çıkarlarını Rusların korunmasını talep etmişlerdir. Abhazlar'ın SSCB'ye ilgisi (ve SSCB'nin de Abhazlara) Gürcüleri hem korkutmuş hem de sınırlendirmiştir (Nielsen, 2009: 175-176).

SSCB'nin dağılma emareleri verdiği yıllarda, diğer birlik cumhuriyetleri gibi Gürcistan'ın da bağımsızlık yolunda ilerlemesi, azınlık otoritelerinin yanı sıra, onların etnik destekçilerinin de kendilerini artan bir şekilde tehdit altında hissetmelerine neden olmuştur. Gürcistan'daki Ekim 1990 tarihli parlamento seçimlerinde güçlü bir komünist delegasyonun yönetime hâkim olması dolayısıyla Abhazlar, yaşanan gelişmelerden duydukları memnuniyetsizliği dile getirmişlerdir. Başkan Gamsakhurdia, SSCB'nin devamına ilişkin Mart 1991 tarihli referanduma Gürcülerin katılımını yasaklayıp, yerine Gürcistan'ın bağımsızlığına yönelik bir referandum planladığında, Abhaz liderliği

Gürcü referandumunu boykot ederek, ülke çapındaki referanduma katılmıştır. Abhazya'da yüzde 52,4 oranında geçerli oyun kullanıldığı seçimlerde, seçmenlerin yüzde 98,4'ü birlik içinde kalınması yönünde oy kullanmıştır (MacFarlane, 1992: 41-42). Temmuz 1992'de RF'nin de desteğiyle Abhazların bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve 200.000 Gürcü'yü Abhazya'yı terk etmeye zorlamaları üzerine ülkenin parçalanması gündeme gelince, dağılan SSCB'nin son Dışişleri Bakanı ve 1972-1985 yılları arasında Gürcistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri olan Eduard Şevardnadze ülkeye davet edilerek devlet başkanlığı yetkilerine sahip parlamento başkanlığına seçilmiştir (Aydın, 2013: 417).

Her ne kadar bu gelişmeler Tiflis'teki durumu istikrarlı hale getirse de Gamsakhurdia taraftarları ile hükümet destekçileri arasındaki mücadele Batı Gürcistan'a ve özellikle de Gamsakhurdia'nın doğduğu şehir olan Mingrelia'ya sıçramıştır. Sonuçta Abhazlar Temmuz 1992'de Gürcistan'dan bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Özellikle Abhaz topraklarının Gamsakhurdia'nın destekçileri tarafından Mingrelia'daki Gürcü hükümetine karşı mücadelelerinde sığınak olarak kullanılması ve kaçırılmaların devam etmesi nedeniyle (MacFarlane, 1992: 45-46), Gürcü kuvvetlerinin 14 Ağustos'ta Abhazya'ya girmesi savaşı başlatan kıvılcım olmuştur. Gürcü kuvvetleri başlangıçta başarılı olsa da takip eden yıl içerisinde işgal ettikleri topraklardan geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Abhazya'da yaşayan Gürcü nüfusun yerinden edilmesine neden olan geri çekilme, Gürcistan'ın Abhazya konusundaki inisiyatifi Ruslara kaptırmasına neden olmuştur (Çelikpala, 2012: 96-97).

SSCB'nin dağılma emareleri verdiği 1980'li yılların sonunda, tıpkı Abhazlar gibi, Güney Osetya da bağımsızlık talebinde bulunmuştur. Ancak Ekim 1990'da Gürcistan, Güney Osetya'nın kendisini bağımsız bir Sovyet Cumhuriyeti olarak ilan etmesini tanımamakla kalmamış, aynı zamanda "Otonom Bölge" statüsünü de kaldırmıştır. Bu durum Gürcü güvenlik güçleri ile Sovyet Ordusu'nun da yardımını arkasına alan Güney Osetyalı militanlar arasında silahlı çatışmalara neden olmuştur (Nielsen, 2009: 175). 1992 yılının haziran ayına kadar devam eden çatışmalar RF ile Gürcistan arasında bir ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla sona ermiştir (Jentsch, 2009: 3). Yaklaşık olarak 1.000 kişinin öldüğü savaş nedeniyle 1991 sonuna kadar 12.000 Gürcü ile 45.000 ila 150.000 (farklı kaynaklara göre) arasında Oset'in mülteci konumuna düştüğü tahmin edilmektedir. Oset mültecilere ilişkin olarak verilen rakamda Güney Osetya'dan kaçanların yanı sıra hem hükümetin hem de halkın artan milliyetçi eğilimlerinden korktukları için Gürcistan'ın diğer bölgelerinden göç eden önemli sayıda Oset de vardır (MacFarlane, 1992: 43).

Söz konusu çatışmaların evriminde 2003 yılında gerçekleşen Gül Devrimi'nin önemli bir kırılma noktası teşkil ettiği söylenebilir. Bahsi geçen devrimi takiben Mihail Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle, Güney Osetya'da olduğu gibi, Abhazya sorununda

da yeni ve farklı gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Devrim nedeniyle çıkan halk ayaklanması sonucunda Şevardnadze'nin 23 Kasım 2003'te istifa etmesi nedeniyle yapılan 4 Ocak 2004 tarihli olağanüstü devlet başkanlığı seçiminde Mihail Saakaşvili oyların yüzde 96'sını alarak devlet başkanlığına seçilmiştir. İktidara gelen Saakaşvili'nin temel önceliği Abhazya ve Güney Osetya'da 1993 sonunda Gürcistan'ın yenilgisi ve geri çekilmesiyle nihayete eren savaş sonucunda imzalanan ateşkes anlaşmasıyla oluşan fiili durumun Gürcistan lehine çözümlenmesi ve ülkenin toprak bütünlüğünün yeniden sağlanmasıdır. Saakaşvili'nin Acara probleminin çözümünde takındığı atak tavır ve Güney Osetya konusundaki askeri çözümü önceleyen yaklaşımı, Abhazya'da da çatışmacı bir tavır takınacağına işaretleri olarak kabul edilmiştir. İlaveten ülkede yükselen milliyetçi söylem, ordunun büyütülmesi ve artan askeri harcamalar⁴ da Saakaşvili'nin savaş ihtimalini artıran gelişmeler olarak değerlendirilmiştir (Çelikipala, 2012: 86).

Selefi gibi bir taraftan RF ile ilişkileri geliştirirken diğer taraftan da başta ABD olmak üzere Batı dünyasıyla da yakınlaşmaya çalışan Saakaşvili'nin gündeminde AB ve NATO üyelikleri önceliklidir. Ancak, Saakaşvili özellikle NATO üyeliğini önceleyen perspektifi ve Gül Devrimi sonrası belirginleşen Amerikan yanlısı duruşu nedeniyle RF ile yabancılaşan bir tavır takınmaya başladığı söylenebilir. Tüm bu hususlar Saakaşvili'nin iktidara geldiği 2004'ten itibaren Abhazya ve Güney Osetya konularında çözüme yönelik uzlaşma ve görüşmeleri geri plana itmesi ve askeri seçeneği ön plana çıkararak açıklamalar yapmasının yanı sıra RF'nin Gürcistan'daki üsleri ve DTÖ üyeliği konularında takındığı olumsuz tavırla da birleşince adeta RF karşıtı bir kampanyaya dönüşmüştür.

Saakaşvili'nin bu tavrına cevaben RF, Abhazya ve Güney Osetya yönetimleriyle yeni ve daha güçlü ilişkiler geliştirmeye başlamış, zımni bir ekonomik yaptırım olarak Mart 2006'da Gürcü tarım ürünleri ile başlıca ihraç kalemlerinin RF'ye sokulmasını yasaklamıştır. Saakaşvili'nin RF'ye karşı uzlaşmaz bir tavır sergilemesi sonucunda yapılan sert açıklamalarla artan siyasi gerginlik, Gürcistan'ın Eylül 2006'da casusluk yaptıkları gerekçesiyle Rus subaylarını tutuklamasıyla geri dönülmesi zor bir aşamaya taşınmıştır. RF ise tepki olarak Tiflis'teki büyükelçisini geri çağırması ve vatandaşlarının Gürcistan'ı terk etmelerini istemiştir (Çelikipala, 2012: 92-93). Takiben Gürcü vatandaşlarına vize verilmemesi, RF'de çalışan Gürcülerin kaçak oldukları gerekçesiyle sınır dışı edilmeleri ve iki ülke arasındaki ulaşım ve iletişimin kesilmesi gibi gelişmeler de ikili ilişkilerin tamamen kopmasına neden olmuştur.

⁴ Saakaşvili'nin iktidara geldiği 2004 yılında askeri harcamaların Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) oranı sadece %1,374 iken bu tarihten sonra sürekli olarak yükselmiş ve Ağustos 2008 Savaşı öncesinde, 2007 yılında, %9,159'a çıkarak zirve noktasına ulaşmıştır (The World Bank, 2020).

Ayrıca, 17 Şubat 2008 tarihli Kosova'nın bağımsızlık kararını, RF başta olmak üzere çeşitli devletlerin itirazlarına rağmen, ABD'nin öncülüğündeki Batı dünyasının tanımasının da RF'nin Abhazya ve Güney Osetya konularındaki tavrında keskin bir değişikliğe gitmesine neden olduğu söylenebilir. Takiben NATO'nun 2-4 Nisan 2008 tarihli Bükreş Zirvesi sonucunda Gürcistan'a üyeliğinin desteklendiğinin bildirilmesi RF'nin tavrının daha da sertleşmesine yol açmıştır. Rusların uzun süredir boşaltmaya yanaşmadıkları Gürcistan'daki askeri üstlerini hızla boşaltmaları iki ülke açısından da beklenen sona yaklaşıldığının bir işareti mahiyetindedir. Nitekim Nisan 2008'den itibaren Gürcistan-Güney Osetya sınırından çatışma haberleri gelmeye başlamış ve RF'nin bu bölgeye asker yollamasıyla birlikte savaşa gidildiğinin sinyalleri belirginleşmiştir (Çelikpala, 2012: 92-93).

Ağustos 2008'e gelindiğinde ise Gürcü birliklerinin "anayasal düzeni sağlamak" gerekçesiyle Güney Osetya'nın başkenti Tshinvali'ye girmesine, RF'nin vatandaşlarını koruma gerekçesiyle verdiği askeri yanıt savaşın fitilini ateşlemiştir. Bir taraftan Gürcistan toprakları Rus savaş uçakları tarafından bombalanırken, diğer taraftan Güney Osetya'yı desteklemek amacıyla Abhazya'nın da Gürcistan'a savaş ilan etmesiyle çatışmalar daha da yayılmıştır (Canar, 2012: 70-71).

7-16 Ağustos 2008 tarihleri arasında yaşanan çatışmalar sonucunda ağır bir darbe alan Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya'dan bütün birliklerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Ancak yine de RF, Gürcistan topraklarındaki işgalini, AB dönem başkanı Fransa'nın arabuluculuğunda sunulan Sarkozy Planı'nın 16 Ağustos'ta imzalanmasına kadar devam ettirmiştir. İki taraftan da yüzlerce asker ve sivilin hayatını kaybettiği savaş sonunda RF, Sarkozy Planı çerçevesinde Gürcistan'dan askerlerini çekse de 26 Ağustos 2008'de bağımsız devletler olarak tanıdığı Güney Osetya ve Abhazya'daki askeri varlığını halen devam ettirmektedir (Öztürk, 2009: 8).

Savaş sonrasında oluşan krizin çözümü için Gürcistan ile RF, İsviçre'nin arabuluculuğunda Ekim 2008'de Cenevre'de bir araya gelmişlerdir. RF ve Gürcistan temsilcilerinin yanı sıra Güney Osetya ve Abhazya temsilcilerinin de katıldığı müzakereler çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilse de henüz sorunun çözümüne yönelik somut bir sonuca ulaşılamamıştır (Abhazyam.com, 2016).

Görüşmelerde istenilen sonucun elde edilememesinin en önemli nedeni ise savaş sonrası süreçte Gürcistan ile RF'nin birbirlerine bakışları ve bu çerçevede uyguladıkları politikalarıdır. Gürcistan, RF'yi ülkesinin egemenlik, güvenlik ve toprak bütünlüğünü tehdit eden işgalci bir devlet olarak görürken, Abhazya ve Güney Osetya'yı bağımsız birer devlet olarak tanıyan RF ise bir taraftan söz konusu iki de-facto devlet ile ilişkilerini geliştirmekte, diğer taraftan da siyasi, ekonomik, ticari ve hepsinden de önemlisi askeri işbirlikleri tesis etmektedir. RF'nin Abhazya ve Güney Osetya'da

7.000-9.000 civarında askerinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca RF, Ocak ve Haziran 2011’de yaptığı ortak tatbikatlarla Abhazya ve Güney Osetya askerlerine sınır koruma ve sınır güvenliği hususlarında eğitimler vererek, anılan bölgeleri Gürcistan’a tamamen kapatmıştır.

RF’nin bu politikasına karşın Gürcistan, Rusların yumuşak karnı olarak değerlendirilen Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ile ilişkiler kurmaya ve RF’nin bölgedeki zafiyetlerinden faydalanmaya çalışmaktadır. Bu politikanın ilk uygulaması ise Gürcistan’ın Ekim 2010’da RF ile tek kara bağlantısı olan Lars sınır kapısından giriş yapacak Kuzey Kafkasya kökenli Rus vatandaşlarından vize zorunluluğunu kaldırmasıdır. Böylelikle Gürcistan, Kafkasya’da RF tarafından yaratılan suni kuzey-güney ayırımını ortadan kaldırarak, Kafkas halklarını birbirine bağlamayı ve bölgede turizmi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Gürcistan’ın bu yeni politikasının bir diğer uygulaması ise Çerkes meselesine gösterilen ilgi olup, bu ilgi çerçevesinde Gürcistan Parlamentosu 20 Mayıs 2011’de Çerkes Soykırımı’nı tanıma kararı almıştır. Bu kararla Gürcistan dünyada Çerkes Soykırımı’nı tanıyan ilk ülke olmuştur (Çelikpala, 2012: 107-109).

Diğer taraftan savaşın Gürcistan üzerinde son derece olumsuz etkiler bıraktığını söylemek mümkündür. Ülkede son yıllarda büyük çabalarla ve Batı dünyasının desteğiyle kurulan altyapı yıkılmış, yeniden kurulan ordunun saygınlık ve kendine olan güveni büyük zarar görmüş, ulusal moral ise darmadağın olmuştur. Aralarında modernize edilen Vaziani ve Marneuli üslerinin de bulunduğu bir takım askeri tesisler ile ticari öneme haiz Poti limanı ağır hasar görmüştür. Çok sayıda köprü ve bağlantının bombalanması neticesinde kara ve demiryolu ağı zorlukla kullanılabilir hale gelmiş ve enerji nakil hatlarında büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı çalışamaz duruma gelirken, Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğalgaz Boru Hattı’ndan doğalgaz akışı güvenlik nedeniyle kısa süreli de olsa durmuştur. Ermenistan’ın ticari bağlantıları kilitlenirken, Azerbaycan’ın gelirleri de sekteye uğramıştır. Gürcistan’da ve dolayısıyla da Kafkasya ve hatta Orta Asya’da yeni yatırımlara girişmek artık eskisinden daha riskli bir hal almıştır (Çelikpala, 2009).

Ancak savaşın Gürcistan üzerindeki en önemli etkisinin, Abhazya ve Güney Osetya’nın bağımsızlıklarının RF tarafından resmi olarak tanınması nedeniyle ülkenin toprak bütünlüğünün geri dönülmesi zor bir şekilde zarar görmesi olduğu söylenebilir. Süreç içerisinde gerek RF’nin gerekse ayrılıkçı bölgelerin attığı adımlar nedeniyle, bölgelerle Gürcistan arasındaki bağ son derece zayıflamıştır. Örneğin 18 Mart 2015 tarihinde Güney Osetya ile RF arasında “İttifak ve Bütünleşme Anlaşması” imzalanmış olup, Moskova’da Vladimir Putin ile Güney Osetya lideri Leonid Tibilov’un katılımıyla imzalanan söz konusu anlaşma kapsamında ortak bir savunma ve güvenlik bölgesinin oluşturulması ve RF’nin Güney Osetya’nın sınırlarını koruması kararlaştırılmıştır.

Gürcistan söz konusu anlaşmayı RF'nin Güney Osetya'yı ilhak etmeye yönelik planlarının bir parçası olarak eleştirirken, NATO da anlaşmaya tepki göstermiş ve Genel Sekreter Jens Stoltenberg, Güney Osetya ve Abhazya'nın asla uluslararası toplum tarafından bağımsız birer devlet olarak tanınmayacağını dile getirmiştir (BBC, 2015).

Bu noktada Gürcistan'daki ayrılıkçı bölgelere ilişkin sorunun bu derece kötüleşmesinin perde arkasında yatan en önemli nedenlerden birinin de Batı ile RF arasındaki hesaplaşma olduğunu söylemek mümkündür. ABD'nin NATO aracılığıyla RF'nin nüfuz bölgelerine doğru ilerlemesi, Çek Cumhuriyeti ile Polonya'ya füze rampaları yerleştirmesi, RF'nin tüm itirazlarına karşın Kosova'nın Sırbistan'dan koparılarak bağımsızlığının tanınması ve en nihayetinde de Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyelik için müracaat etmeleri RF'yi Batı ile hesaplaşma noktasına getirmiştir. Ve özellikle Saakaşvili'nin iktidara gelmesinin ardından açık bir şekilde Batı yanlısı politikalar uygulayan Gürcistan'da bu hesaplaşmanın arenalarından biri haline gelmiştir (Özçelik, 2020: 58).

Görüldüğü üzere Gürcistan'daki ayrılıkçılık problemlerinin ortaya çıktığı günden bugüne RF doğrudan ayrılıkçı bölgelerin yanında yer alarak onlara destek vermiştir. Ayrılıkçı bölgelerle ekonomik ilişkiler kurmuş, bölge halklarına serbest ticaret hakkı tanımış, Gürcistan halkına vize uygularken, ayrılıkçı bölgelerin halklarına RF'ye serbest seyahat hakkı tanımıştır. En önemlisi de 2008 yılındaki savaşının ardından, ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlıklarını tanıyarak, söz konusu bölgeleri fiili olarak Gürcistan'dan koparmış ve takiben de imzalanan savunma ve güvenlik anlaşmaları kapsamında da bölgelere Gürcistan'ın müdahalesini önlemek için, Rus askerleri yerleştirilmiştir (Özçelik, 2020: 57).

Ağustos 2008 Savaşı ve sonrasındaki süreç bağlamında Gürcistan ile ayrılıkçı bölgeler arasındaki çatışmalara ilişkin olarak bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Birincisi Gürcistan'ın da içinde bulunduğu bölge RF tarafından kırmızı çizgi olarak ilan edildiği için Batı'nın artık doğu yönündeki ilerlemesinin sınırlarına ulaştığı söylenebilir. İkincisi Gürcistan tarafından ayrılıkçı bölgelere ilişkin olarak tercih edilen sıcak çatışmaya dönük bir çözümün başarısız olduğu görülmüştür. Bu da Gürcü yönetimlerinin çözüm için askeri sistemlerini geliştirme ve silahlanmaya gitme gibi seçenekleri tercih etmesinin ters etki yapacağını ortaya koymuştur. Üçüncüsü özellikle çatışma yönetimi hususunda Gürcü lider Saakaşvili'nin komşusu olan RF'yi ikinci plana iten ve hatta daha uzaktaki Batı'nın desteğine güvenerek RF'ye kafa tutan politikasının başarısızlığıdır. Azerbaycan'ın uyguladığı dengeli dış politikanın aksine, Gürcistan'ın RF'ye kafa tutar şekilde uyguladığı tek yanlı (Baticı) dış politika ülkenin parçalanmanın eşğine gelmesine neden olduğu söylenebilir (Özçelik, 2020: 59).

Bu çerçevede Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgeleri yeniden merkeze bağlama hususunda başarısız olmasının nedenleri birkaç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki Gürcistan'ın, Azerbaycan örneğinde olduğu gibi, askeri gücünü inşa edecek⁵ ve dış politikada elini güçlendirecek doğal kaynaklar gibi bir ekonomik zemine sahip olmamasıdır. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde Gürcistan'daki ayrılıkçı bölgelerin arkasında doğrudan RF'nin yer alması da Gürcistan'ın bu konuda yaşadığı en büyük talihsizliklerden birisidir. İlaveten özellikle Batı destekli bir Renkli Devrim ile iktidara gelen Mihail Saakaşvili'nin yakındaki büyük komşusu RF'yi göz ardı eden tamamen Batı yönelimli tek taraflı bir dış politika takip etmesi söz konusu anlaşmazlıklarda Gürcistan'ın elini zayıflatan önemli hususlardan bir diğeridir.

4. Sonuç

SSCB'nin dağılmasının yarattığı güç boşluğunu fırsat bilen eski Sovyet coğrafyasındaki ihtilafli milletler, aralarındaki problemlerde ön almak için birbirlerine saldırmışlardır. Bu çatışmalar sonucunda anlaşmazlık tarafları arasında imzalanan ateşkes anlaşmaları kalıcı bir barışın kapısını aralayamamış ve ne savaş ne de barışın olmadığı bir ortam yaratarak, söz konusu anlaşmazlıkların donmuş çatışmalar olarak etiketlenmesine neden olmuştur. Söz konusu donmuş çatışmalar, aradan geçen uzun zamana rağmen halen daha mevcut statülerini korumaktadırlar. Bu nedenle her an sıcak çatışmaya dönüşmeleri mümkün olduğundan çatışan tarafların yanı sıra buldukları bölgedeki devletlerin güvenliğine de önemli bir tehdit teşkil etmektedirler.

Bu çatışmaların en önemlilerinden biri de hiç şüphesiz Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Sorunu'dur. Söz konusu sorunun son yıllarda diğer donmuş çatışmalardan farklı bir yön izlediği gözlemlenmiş olup, uzun müzakerelere rağmen tarafların herhangi bir anlaşmaya varamadıkları sorunun 2010'lu yıllarda yeniden sınır bölgelerinde yaşanan karşılıklı tacizlerle alevlendiği görülmüştür. 2016'da yaşanan küçük çaplı savaş ve bu savaş sonucunda Azerbaycan'ın askeri gücünün üstünlüğünü kullanarak bazı işgal edilmiş topraklarını yeniden ele geçirmesi, taraflar arasında yeni ve daha büyük bir yüzleşmenin yaşanabileceği tahminlerine neden olmuştur. Ve bu tahminler 2020 yılının Eylül ayı sonunda gerçekleşmiş olup, daha öncekiler gibi kısa sürede bitmesi beklenen çatışmalar uzayarak en nihayetinde Kasım ayında Azerbaycan'ın işgal edilmiş topraklarını yeniden ele geçirmesiyle neticelenmiştir. Bu yönüyle Dağlık Karabağ Sorunu'nun diğer donmuş çatışmalar gibi Gürcistan sınırları içerisindeki Abhazya ve Güney Osetya örneklerinden de ayrıldığı

⁵ Gürcistan'ın askeri harcamalarının GSYİH'sına oranı 2007 yılında % 9,159'luk oranla 1996 yılından bu yana en yüksek değerine ulaşırken, 2007 yılından itibaren bu oran sürekli olarak gerilemiş ve 2019 yılında %1,99'a inmiştir (The World Bank, 2020).

görülmektedir. Bu noktada Azerbaycan ile Gürcistan yönetimlerinin gerek iç gerekse dış politikada attıkları adımların, sorunun çözümü ve çözümsüzlüğü noktasında etkili olduğu söylenebilir.

Bu çerçevede Azerbaycan'ın takip ettiği politikalara baktığımızda öncelikle zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarını son derece efektif bir şekilde kullandığı görülmektedir. Batı'nın desteğini arkasına alan Azerbaycan söz konusu kaynakları RF'nin dışındaki rotalardan dünya pazarlarına ulaştırma imkanına kavuşarak, bu alanda RF'nin inisiyatifinden kurtulmuş ve dünya enerji piyasasında söz sahibi aktörlerden biri haline gelerek, RF'nin karşına onun da dikkate almak zorunda kaldığı bir enerji aktörü olarak çıkmış, bu da ona dış politikasında hareket serbestisi kazandırmıştır. Ayrıca söz konusu kaynakların satışından elde ettiği kazancı da gelecekte Dağlık Karabağ dolayısıyla çıkması son derece muhtemel olan bir savaşın hazırları için ordusunu modernize etmekte kullanmıştır. Ayrıca özellikle Haydar Aliyev'in iktidara gelmesiyle başlatılan RF'yi de gücendirmeden diğer küresel aktörlerle de ilişki kurmaya dayalı çok taraflı dış politikanın, oğul İlham Aliyev döneminde de son derece başarılı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Bu şekilde Dağlık Karabağ'da yaşanan mağduriyetin ve işgalin dünya kamuoyuna taşınması sağlanmış, böylelikle de bazı devletler Azerbaycan'ın haklılığı konusunda ikna edilirken, diğerlerinin de en azında muhalif tutum sergilemesi engellenmiştir. Tüm bu adımları atan Azerbaycan'ın sorunun çözümüne yönelik olarak hem askeri hem de diplomatik olarak en iyi şekilde hazırlandığı ve uluslararası konjonktürü de iyi bir şekilde değerlendirip, doğru zamanlamayla işgal altındaki topraklarını kurtardığı söylenebilir.

Diğer taraftan Gürcistan, Azerbaycan gibi zengin doğal kaynaklara sahip olmadığı gibi, endüstriyel temele sahip bir ekonomik gücü de yoktur. Bu durum bir taraftan uluslararası politikada özerk davranma kabiliyetini sınırlandırırken, diğer taraftan da ayrılıkçı bölgelerle yaşanması muhtemel bir askeri yüzleşmeye hazır olması için gereken güçlü bir orduya sahip olmasını da engellemiştir. Ayrıca Dağlık Karabağ Sorunu'ndan farklı olarak Gürcistan'ın yaşadığı ayrılıkçılık probleminin arka planında doğrudan, dünyanın iki büyük nükleer gücünden biri olan ve bölgenin de en güçlü devleti olan, RF yer almaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'ın yaptığı gibi RF'nin da çıkarlarını göz önünde bulunduran dengeli bir politika takip etmesi gerekmektedir. Ancak özellikle Batı destekli bir renkli devrim ile iktidara gelen Saakaşvili'nin, Batı'nın desteğine çok fazla güvenerek, komşusu ve aynı zamanda yaşadığı ayrılıkçılık probleminin ana aktörü olan RF'nin çıkarlarına aykırı bir dış politika takip ettiği görülmektedir. Bu ise RF'nin Gürcistan'a karşı daha da sertleşmesine ve ayrılıkçılık sorununu Gürcistan'ı istediği çizgiye getirmek için bir silah olarak kullanmasına neden olarak Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı donmuş çatışma probleminin daha da içinden çıkılmaz bir hal almasına sebep olmuştur.

Kaynakça

Abhazyam.com (2016). 38. Tur Cenevre Görüşmeleri. <http://www.abhazyam.com/haber/5610/38-tur-cenevre-gorusmeleri.html> (Erişim Tarihi: 30.12.2016).

Alexandrova-Arbatova, N. (2008). “Troubled Strategic Partnership: The Black Sea Dimension of Russia’s Relations with the West”, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (ed.), *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives*, içinde (293-319), Washington, D.C.: Center for Transatlantic Relations.

Altmann, F. ve diğerleri (2010). “Democracy and Good Governance in the Black Sea Region”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 10 (3), 303-321.

Aslanlı, A. (2011). “Kafkasya’da Güvenlik ve İstikrara En Büyük Tehdit”, Cavid Veliev ve Araz Aslanlı (ed.), *Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji* içinde (153-193), Ankara: Berikan Yayınevi.

Aydın, M. (2013). “Kafkasya ve Orta Asya’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001*, 14. baskı içinde (366-440), İstanbul: İletişim Yayınları.

Azer.com (1998). U.S. Congress Section 907 of the Freedom Support Act. https://www.azer.com/aiweb/categories/magazine/62_folder/62_articles/62_section907.html (Erişim tarihi: 01.02.2021).

BBC. (2015). Rusya, Güney Osetya ile ‘İttifak Anlaşması’ İmzaladı. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150318_rusya_guney_osetya (Erişim Tarihi: 27.10.2015).

BBC. (2016). Azerbaycan: Ermeniler Dağlık Karabağ’da ateşkesi 119 kez ihlal etti. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160407_azerbaycan (Erişim Tarihi: 08.04.2016).

Canar, B. (2012). “Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (1), 50-80.

Cavanaugh C. (2017). “Renewed Conflict Over Nagorno-Karabakh”, *The Council on Foreign Relations - Center for Preventive Action*, Contingency Planning Memorandum No. 30.

Cornell, S. E. (1999). “Geopolitics and Strategic Alignments in the Caucasus and Central Asia”, *Perceptions*, 4 (2), 100-125.

Cornell, S. E. ve diğerleri (2006). *The Wider Black Sea Region: An Emerging Hub in European Security*, Washington, D.C.: Silk Road Studies.

Çelikpala, M. (2009). “Kafkasya’da Neler Oluyor?”, *Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, http://www.kafsam.org/dp/kafsam_dp0901.pdf (Erişim Tarihi: 25.10.2015).

Çelikpala, M. (2012). “Bağımsız Gürcistan’ın 20 Yılı: Başarısız Devlet mi, Demokratik Model Ülke mi?”, Mustafa Aydın (der.), *Kafkaslar Değişim Dönüşüm: Avrasya Üçlemesi III içinde* (65-145), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Euronews. (2020). “Azerbaycan ve Ermenistan’ın savunma kapasiteleri ve bütçeleri ne durumda?”, <https://tr.euronews.com/2020/10/05/azerbaycan-ve-ermenistan-n-savunma-kapasiteleri-ve-butceleri-ne-durumda> (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

Freitag-Wirminghaus, R. (2008). “Prospects for Armenia and Azerbaijan Between Eurasia and the Middle East”, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (ed.), *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives* içinde (53-87), Washington, D.C.: Center for Transatlantic Relations.

Gumbatov, A. (2012). “Track Two Diplomacy in the Nagorno-Karabakh Conflict: An Infrastructure for Peace”, Kornely Kakachia (ed.), *Reinvegorating Cross Border Cooperation in Black Sea Region: Vision for Future* içinde (87-93), Tiflis: Universal.

İşyar, Ö. G. (2010). “Azeri-Ermeni Çatışması, Barış Arayışları ve Çözumsuzlük”, Tayyar Arı (ed.), *Orta Asya ve Kafkasya: Rekabetten İşbirliğine* içinde (193-229), Bursa: MKM Yayıncılık.

Jentzsch, G. (2009). “What are The Main Causes of Conflict in South Ossetia and How can They Best be Addressed to Promote Lasting Peace”, *The BSIS Journal of International Studies*, (6), 1-21.

Kurt, S. (2017). *Geniş Karadeniz Bölgesindeki Çatışma Noktaları*, İstanbul: Kriter Yayınevi.

Kurt, S. (2018). “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Göktürk Tüysüzoğlu ve Arda Özkan (ed.), *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin Kafkasya ve Orta Asya Siyaseti* içinde (99-132), Ankara: Detay Yayıncılık.

MacFarlane, S. N. (1992). “Crisis and Opportunity in the Republic of Georgia”, *Canadian Foreign Policy Journal*, 1 (1), 37-59.

Matveeva, A. (2008). “Conflicts in the Wider Black Sea Area”, Daniel Hamilton ve Gerhard Mangott (ed.), *The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic,*

Economic and Energy Perspectives içinde (177-225), Washington, D.C.: Center for Transatlantic Relations.

Neef, C. (2004). *Kafkasya Rusya'nın Kanayan Yarası*, İstanbul: Yenihayat Kütüphanesi.

Nielsen, C. A. (2009). "The Kosovo Precedent and the Rhetorical Deployment of Former Yugoslav Analogies in the Cases of Abkhazia and South Ossetia", *Southeast European and Black Sea Studies*, 9 (1-2), 171-189.

NTV. (2016). "Azerbaycan: Ermenistan'la Çatışmalarda 12 Askerimiz Şehit Oldu", http://www.ntv.com.tr/dunya/azerbaycan-ermenistanla-catismalarda-12-askerimiz-sehit-oldu,n4QgZBs0yUCLyE2pWs6xFQ?_ref=infinite (Erişim Tarihi: 08.04.2016).

Özçelik, S. (2020). *Uluslararası Çatışma Analizi ve Çözümü*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tanrısever, O. F. (2002). "Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Kafkasya Politikası", Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (ed.), *Türkiye'nin Komşuları* içinde (377-411), Ankara: İmge Kitabevi.

Özdamar, Ö. (2010). "Security and Military Balance in the Black Sea Region", *Southeast European and Black Sea Studies*, 10 (3), 341-359.

Öztürk, A. (2009). "Rusya-Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar", *Orta Asya ve Kafkas Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 1-27.

The World Bank (2020). "Military expenditure (% of GDP) – Georgia", <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=GE> (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

Tian, N. ve diğerleri (2020). "Trends in World Military Expenditure, 2019", *SIPRI Fact Sheet*.

TRT Haber (2020). "Ermenistan Yenilgiyi Kabul Etti", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ermenistan-yenilgiyi-kabul-etti-529586.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2020).

Tüysüzoğlu, G. (2016). "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Pınar Yürür ve Arda Özkan (ed.), *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti: Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu* içinde (131-199), Ankara: Detay Yayıncılık.

Waeber, O. (2008). "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 151-178.

Winrow, G. (2007). “Geopolitics and Energy Security in the Wider Black Sea Region”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 7 (2), 217-235.

Yapıcı, M. İ. (2007). “Kafkasya’nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya”, *Orta Asya ve Kafkas Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 71-104.